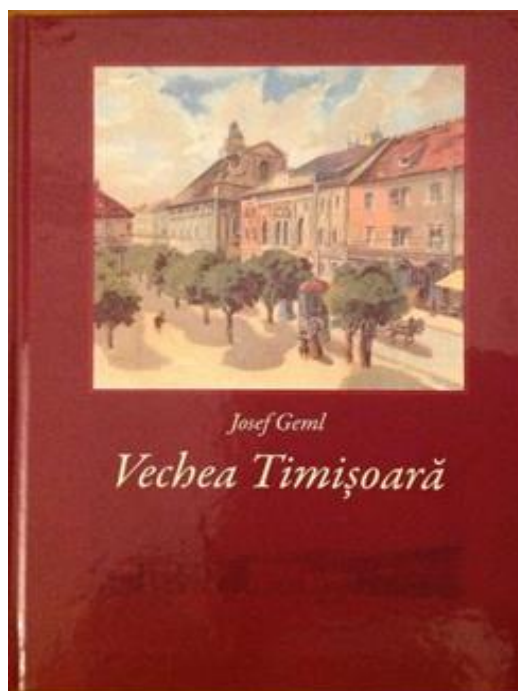

Josef Geml și triumful spiritului timișorean

de Getta Neumann

Lucrearea lui Josef Geml¹, pentru prima oară accesibilă vorbitorilor de limba română, în excelenta traducere efectuată de Marlen Heckmann-Negrescu, este o apariție de primă însemnătate pentru cei care vor să cunoască istoria devenirii Timișoarei de astăzi. Prima ediție a volumului *Alt-Temesvar im letzten Halbjahrhundert 1870-1920* a fost tipărită, în anul 1927, în numai 100 de exemplare și fără ilustrații, din lipsa mijloacelor financiare. În *Cuvânt înainte* din anul 1925, Geml deplângea faptul că nici o editură nu se angajase să-i publice lucrarea. În sfârșit, doi ani mai târziu, în *Post scriptum*, el anunța cu recunoștință că "vechiul meu prieten, directorul Băncii Timișorene și consul al Angliei, Sigismund Szana" s-a ocupat personal de publicarea volumului, iar directorul fostei Case de Economii a orașului, Armin Lindner, a realizat o listă cu 100 de subscrieri a câte 1500 lei și a dat cartea la tipar. Szana și Lindner își dorm somnul de veci în cimitirul evreilor din Timișoara. În anul 2010 s-a republicat ediția în limba germană, la inițiativa scriitorului și jurnalistului dr. Walther Konschitzky, publicist, fotograf și etnograf, care a studiat și și-a desfășurat activitatea în Timișoara înainte de a emigra în Germania. Tot meritul lui este că volumul a apărut în ediția actuală, deosebit de îngrijită, completată cu hărți, fotografiile și ilustrații de epocă din colecția lui W. Konschitzky, cu mențiunea numelor actuale ale străzilor în text și cu un foarte util tabel cu denumirile mai vechi în limbile germană, maghiară și română ale unor străzi, bulevarde și piețe și denumirile lor actuale. Istoria publicării volumului mi se pare o expresie a legendarului "spirit timișorean", în care au conviețuit și conviețuiesc, într-o armonie rar întâlnită, membrii diferitelor etnii și confesiuni la Timișoara.

Cine a fost Josef Geml? S-a născut la Recaș, în anul 1858, într-o familie de germani șvabi. După studii de drept la Budapesta, a activat ca notar, apoi a fost locțiitor de primar în timpul administrației Carol Telbisz (1896-1914) și primar al Timișoarei între 1914 și 1919, anul când s-a retras din viața publică. A murit la Timișoara în 1929.

Imposibil de imaginat un autor mai potrivit pentru a crea un tablou al epocii în care a trăit. Cu experiența de notar, primar și statistician, cunoscător, din interior, al administrației orașului, al economiei și comerțului, al vieții sociale și culturale, apropiat de personalitățile vremii și de populația timișoreană, el descrie, așa cum o afirmă cu mândrie, "transformarea Timișoarei dintr-un orașel de provincie într-un mare și frumos oraș cultural". Produce un document de referință de o valoare inestimabilă, o sursă abundentă de date, o analiză și o vedere de ansamblu a încheșării Timișoarei într-un oraș modern, în care cetatea,

¹Josef Geml, *Vechea Timișoară în ultima jumătate de secol (1870-1920)*, Editura Cosmopolitan Art, Timișoara 2016.

eliberată de zidurile fortificațiilor, s-a unit cu cele patru cartiere aflate la o distanță considerabilă. Nimic nu îi scapă. Scrie despre construcții și dezvoltare urbană, despre fabrici și grădini, despre biserici și școli, despre naționalități și confesiuni, despre instituții caritative, sport și cultură, pentru a enumera numai câteva din temele abordate pe cele mai mult de 470 de pagini. "Josef Geml urmărește însă în primul rând prezentarea reușitelor urbanistice de proporții ca realizare colectivă și comună a locuitorilor din Timișoara", scrie Kunschitzky în *Postfață*. El depășește astfel atribuțiile unui istoric și creează o frescă a epocii, evocând personalități și evenimente, povestind întâmplări și anecdote. Un povestitor cu har și umor, Geml rememorează deceniile creșterii orașului cu entuziasmul și nostalgia aceluia care a participat masiv la această perioadă de dezvoltare exuberantă. Este o întâmplare fericită că Timișoara si-a găsit un asemenea cronicar talentat care a știut să insuflă poezie până și cifrelor și statisticilor, compunând o epopee a Timișoarei care excelează prin "temeinicia informației și vivacitatea prezentării" (Kunschitzky).

În pre- și postfața acestei ediții se menționează disputa înverșunată între primarul Josef Geml și scriitorul Adam Müller-Guttenbrunn. Comentatorii susțin că Geml ar fi greșit, fiind partizanul necondiționat al politicii de maghiarizare duse de Regatul Ungariei. Mi se pare greu de înțeles că, din perspectiva prezentului și după nenorocirile celei de a doua conflagrații mondiale, i se aduc critici primarului și autorului Geml, scutind de orice observație critică pe Müller-Guttenbrunn, liderul mișcării naționaliste și șovine (antisemite și, în general, xenofobe) a germanilor din Regatul Ungariei.

Edrept că politica de maghiarizare devenise dură în ultimele două decenii ale administrației ungare, provocând resentimente în sânul populațiilor minoritare care își simțeau identitatea națională periclitată. Totuși, ar trebui luată în considerare poziția lui Geml, ales primar cu datoria să respecte constituția țării, așa cum au făcut-o ceilalți primari înaintea lui - până în 1876, Franz Steiner, german, urmat de un maghiar, János de Török, urmat în 1884 de un bulgar, Karl Telbisz. Să nu uităm că voința de a omogeniza populația, mai cu seamă în ce privește populația maghiară, s-a manifestat și în politica de românizare după 1919, îngrădită, ce-i drept, de obligațiile asumate prin tratatele de pace internaționale și de prevederile Constituției din 1923. În afară de asta, personalitatea controversată a lui Müller-Guttenbrunn ar trebui să ne disuadeze

de la a-l erija ca vajnic oponent al personalității luminoase care a fost Geml. La teatrul condus de primul la Viena, s-au jucat piese considerate ca "antisemitisches Hetztheater" (teatru de propagandă antisemită), iar în romanul său *Gärungen – Klärungen (Fermentări – Clarificări)* prezintă "spiritul evreiesc" ca cel mai mare dușman al poporului german. Despre români este de părere că evită să lucreze și ar trebui germanizați... În cele din urmă, nu putem uita consecințele dezastruoase ale mișcărilor naționaliste în anii premergători și în timpul celui de al doilea război mondial.

„Vechea Timișoară” se citește ca un roman cu o sumedenie de personaje, în spatele cărora se conturează naratorul care ne devine apropiat. L-aș descrie cu propriile lui cuvinte, cele pe care le folosește pentru a schița portretul mult veneratului primar, dr. Karl Telbisz. (p.439) "... un om echilibrat, serios și profund... modul de acțiune suveran ... căldura spiritului creator și noblețea motivației acțiunilor sale ..." Și cu simțul umorului. Telbisz, ca orice primar, era uneori criticat și atacat. În asemenea cazuri, relatează Geml, el "cita adesea în răsesele celor din jur cântecul maghiar despre antisemitul care îl certa mereu pe evreu, fie că avea dreptate sau nu: "Vett két libát, egy fehéret, egy tarkát? Egye fene zsidaját, miért nem vett hát egyformát." ("A cumpărat două găște, una albă cealaltă peștriță? Fir-ar să fie de evreu, de ce n-a cumpărat două la fel") Un primar se pune în locul unui evreu! Ce vremuri!

Așa era și Geml. În cea mai bună tradiție a "spiritului timișorean", el descrie "personalități binecunoscute și îndrăgite", fie că sunt germani, unguri, sârbi, români sau evrei. Povestește despre una din cele mai vechi firme "Gerson Weiss & Co.", întemeiată de "binecunoscutul și îndrăgitul Gascha", folosind diminutivul numelui Gerson, despre "onorabilul și distinsul cetățean Ignatz Eisenstädter de Buziaș", despre firma de renume mondial "Frații Deutsch". Îi întrezărim bunătatea, onestitatea, dragostea pentru oameni și năzuința spre înțelegere și armonie - valori morale care au, în prezent, din nefericire, o sonoritate desuetă.

Din toate punctele de vedere, apariția cărții este un câștig imens pentru Timișoara. Ediția actuală a cărții este, însă, pe cât de aspectuoasă, pe atât de scumpă. Prețul mare este pe deplin justificat, dar ar fi de dorit ca volumul să apară într-o ediție mai modestă, abordabilă financiar unui public larg și, privind spre 2021, anul în care Timișoara va fi capitală europeană a culturii, și într-o versiune engleză.